

Zasady latynizacji języka ukraińskiego

Język ukraiński jest zaliczany do grupy języków wschodniosłowiańskich, skąd wynika jego naturalne podobieństwo do języka rosyjskiego i białoruskiego. Widoczny jest również znaczący wpływ języka polskiego na jego sferę leksykalną. Wokół momentu powstania języka ukraińskiego toczy się wiele sporów – niektórzy językoznawcy wskazują, że jego pierwsze ślady można odnaleźć już w kronikach staroruskich XII-XIII wieku, a nawet we wcześniejszych dokumentach. Początek współczesnego literackiego języka ukraińskiego to moment wydania *Eneidy* autorstwa I. Kotlarewskiego (1789). W języku ukraińskim wyróżniane są trzy dialekty – północny, południowo-zachodni i południowo-wschodni, natomiast literacka odmiana języka została oparta głównie na gwarach środkowonaddnieprzańskich, którymi posługiwali się ukraińscy wieszczowie Iwan Kotlarewski i Taras Szewczenko. Ze względów historyczno-politycznych język ukraiński nie mógł się swobodnie rozwijać we wszystkich sferach.

Wiek XIX przyniósł wiele sporów w zakresie kodyfikacji i normalizacji języka ukraińskiego, aż do momentu wydania przez cara tzw. *ukazu emskiego* (1876), na mocy którego zabroniono większości publikacji w tym języku. Dopuszczał jedynie wykorzystanie rosyjskiego alfabetu (zakaz zniesiono w 1905). Wiek XX przyniósł naprzemiennie ukraińską z licznymi reformami języka, często motywowanymi ideologicznie, po rusyfikację niszczącą niezależne przejawy rozwoju tego języka i kultury na rzecz przystosowania do standardów rosyjskich. Od momentu odzyskania niepodległości przez Ukrainę stopniowo poszerza się zakres funkcjonowania języka ukraińskiego. Od 1991 roku jest językiem urzędowym na Ukrainie, natomiast w Polsce posiada status języka mniejszościowego. Według szacunków statystycznych na świecie posługuje się nim około 50 milionów ludzi.

Współczesna pisownia języka ukraińskiego bazuje na zasadzie fonetycznej z uzupełnieniem zasadą morfologiczną i tradycyjno-historyczną. Do zapisu języka ukraińskiego wykorzystuje się alfabet cyrylicy – zmodyfikowaną *grażdankę*, tzw. *kuliszówkę* (od nazwiska jego popularyzatora P. Kulisza). W jego skład wchodzi 33 litery, wśród nich jest litera *r*, która została usunięta jeszcze w 1933 r. Wykorzystywany jest zmieniony zestaw jotowanych – usunięto *ë* oraz *e* na rzecz *ï*, *є*, nie stosuje się znaku twardego (*ѣ*) – zamiast niego funkcjonuje apostrof (*’*), wykreślono również *э* – jego funkcje przejęła twarda samogłoska *e*. Zamiast samogłoski *ы* funkcjonuje *и*, która jest „złaniem” obu, a rosyjskiemu *и* odpowiada *i* nie występujące w *graždance*.

Na obecnym etapie procesu standaryzacyjnego języka literackiego naukowcy wciąż napotykać wiele problemów (np. zastosowanie *r* oraz *г*, pisownia *ф* oraz *т* w zapożyczeniach itp.). Cechą charakterystyczną dla języka ukraińskiego jest zasada eufonii, tzn. zawarta w systemie fonetycznym możliwość uzyskania melodyjnego brzemienia poprzez np. zastosowanie uproszczeń grup spółgłoskowych, wymiany *в* – *у*, itp.

W języku ukraińskim nazwy geograficzne zapisuje się zaczynając od wielkiej litery, drugi człon nazwy także (np. *Довгий Воїнилів*) – analogicznie do języka polskiego. W wypadku terminów rodzajowych będących częścią nazwy stosuje się przeważnie pisownię małą literą zarówno dla stanowiących część nazwy (np. *Чорне море*, *Карпатський біосферний заповідник*), jak i dla niewchodzących w skład nazwy własnej (np. *озеро* – jezioro, *гора* – góra itp.). Warto zauważyć, że przymiotniki oznaczające narodowość zaczynają się literą małą (np. *український* – ukraiński), natomiast przynależność do danego narodu oznacza się – w przeciwieństwie do języka polskiego – również małą literą (np. *українець* – Ukrainiec). Wielkie i małe litery w latynizacji należy stosować zgodnie z zapisami stosowanymi w języku ukraińskim.

Obecnie stosowana transliteracja języka ukraińskiego została oparta na oficjalnym systemie ukraińskim zawartym w Rozporządzeniu Gabinetu Ministrów Ukrainy z dnia 27 stycznia 2010 roku – przyjętym przez ONZ w 2012 roku. Stosowana jest również polska transkrypcja fonetyczna.

	transliteracja	transkrypcja		transliteracja	transkrypcja
А а	a	a	Н н	n	n
Б б	b	b	О о	o	o
В в	v	w	П п	p	p
Г г	h, gh ¹	h	Р р	r	r
Ґ ґ	g	g	С с	s	s
Д д	d	d	Т т	t	t
Е е	e	e	У у	u	u
Є є	ie, ye ²	je ³ , e ⁴ , ie ⁵	Ф ф	f	f
Ж ж	zh	ż	Х х	kh	ch
З з	z	z	Ц ц	ts	c
И и	y	y	Ч ч	ch	cz
І і	i	i	Ш ш	sh	sz
Ї ї	i, yi ²	ji	Щ щ	shch	szcz
Й й	i, y ²	j	Ю ю	iu, yu ²	ju ³ , u ⁴ , iu ⁵
К к	k	k	Я я	ia, ya ²	ja ³ , a ⁴ , ia ⁵
Л л	l	l ⁶ , l ⁷	Ь ь	–	i ⁸ , '9
М м	m	m	’	–	–

¹ tylko po literze з (зг = zgh)

² tylko na początku wyrazu

³ na początku wyrazu, po literach samogłoskowych oraz po ь i apostrofie

⁴ po literze л

⁵ po pozostałych literach

⁶ przed literami е, і, ї, ь, ю, я oraz w geminacie лл

⁷ na końcu wyrazu oraz przed wszystkimi literami z wyjątkiem е, і, ї, ь, ю, я, л

⁸ przed o (po л – także wówczas, gdy występuje przed o – pomija się), np. Синьовидне – Syniowidne, Козьова – Koziowa

⁹ w pozostałych przypadkach oddaje się jako znak zmiękczenia: w połączeniach oddaje się jako: ль = l, зь = ż, нь = ñ, дзь = dź, сь = ś, ць = ć (także w pozycji przed е, я, ю, і, np.: Кунье – Kuńje, Ананьїв – Anańjiw, Льїне – Ljine, Кільянівка – Kiljaniwka); w pozostałych przypadkach jako ´ zamieszczane po literze, np. ть = t´, дь = d´ (np. Прип’ять – Prupjat´, Новобахметьєве – Nowobachmet´jewе, Дядьковичі – Diad´kowyczi, Горькове – Hor´kowe)

Bibliografia:

1. Грищенко П., *Проблема критеріїв оцінки мовної ситуації в Україні в останні десятиліття ХХ століття* [w:] *Język ukraiński: współczesność – historia*, red. F. Czyżewski, P. Hrycenko, Towarzystwo Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2003.
2. Кононенко І., *Українська та польська мови: контрастивне дослідження*, WUW, Warszawa 2012.
3. Матвіяс І. Г., *Українська мова і її говори*, Наукова думка, Київ 1990.
4. *Najnowsze dzieje języków słowiańskich: ukraińska мова*, red. S. Jermolenko, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, Opole 1999.
5. Пономарев О. Д., *Сучасна українська мова*, Либідь, Київ 2001.
6. *Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55 “Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею”* (Офіційний вісник України, 2010 р., № 5, ст. 202) <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-%D0%BF>, dost. 16.12.2015.
7. Русанівський В. М., *Історія української літературної мови*, АртЕк, Київ 2001.
8. *Ukraińskie gwary*, <http://inne-jezyki.amu.edu.pl/Frontend/Language/Details/20>, dost. 16.12.2015.
9. *Український правопис*, Наукова думка, Київ 2015.
10. Zinkiewicz-Tomanek B., *Gramatyka opisowa współczesnego języka ukraińskiego*, Kraków 2009.

Oprac.: Aleksandra Samadowa